

Zaključak

U subotu 9. novembra u Centru za kulturnu dekontaminaciju održava se zaključna diskusija projekta *Imenovati TO ratom*, na temu „Država bez društva“. Pozvani su svi učesnici svih okruglih stolova realizovanih u okviru projekta, sa kojih smo materijale objavljivali u prethodnim brojevima. Projekat *Imenovati TO ratom* je počeo konferencijom na Andrejstvu 21/23. septembra prošle godine, na kojoj su pored veteranskih udruženja i antiratnih aktivista učestvovali i potencijalni lokalni partneri projekta iz šest gradova u Srbiji. Na uvodnoj diskusiji 21. septembra razmatrali smo pitanje „Ko je vlasnik rata?“ Neki učesnici konferencije prihvatili su da u svojim sredinama realizuju projekat *Imenovati TO ratom*, neki nisu. Uz koncept diskusije kojom je na Andrejstvu započeo projekat, u ovom broju objavljujemo i tekst koji je za naš bilten oktobra prošle godine napisao Vladimir Paunović, lokalni koordinator *Imenovati TO ratom* u Kragujevcu, o tome zašto je odlučio da se uključi, kao i tekst Mande Prišing iz Sombora, o tome zbog čega nakon upoznavanja sa projektom na Andrejstvu nije prihvatila poziv da njeno udruženje bude lokalni partner.

Pitanje od kog je projekat krenuo, pozicije Mande, Vladimira i drugih učesnika u projektu, godinu dana kasnije čitamo u svežu diskusiju koje smo vodili, zaključka da živimo u državi bez društva i pitanja šta da se radi.

Projektni tim *Imenovati TO ratom*

Imenovati TO Ratom Država bez društva

9. novembar 2013. godine u 14h
Centar za kulturnu dekontaminaciju
Birčaninova 21, Beograd

Poštovani,

Centar za kulturnu dekontaminaciju vas poziva na diskusiju „Država bez društva“ koja će se održati u subotu 9. novembra 2013. godine u 14h u Centru za kulturnu dekontaminaciju. Ovo je zaključna diskusija u okviru projekta *Imenovati TO Ratom*.

Koncept diskusije:

Sa početkom realizacije projekta *Imenovati TO ratom* 2012. godine, započeo je i mandat nove Vlade, čije su vodeće ličnosti bile vodeće i u vlasti devedesetih godina. Došli su na vlast tako što su građani iz protesta glasali protiv cinične, autistične i dezintegrirajuće vladavine Demokratske stranke, čije je zanemarivanje građana i javnog mnenja bilo prevažilo svaku meru. Vrlo brzo je postalo očigledno da će nađe u promene koje su obični građani, učesnici rata, radnici i seljaci uložili u novu vlast, biti izneverene. Društvo je začuvalo. Zašto?

Ni za vreme ratova, ni nakon njih, niti jedna politička partija nije želela da prizna da je Srbija bila u ratu. Nakon izbora 2000. godine, na kojima su građani odbacili ne samo politiku Socijalističke partije Srbije, već i Srpske radikalne stranke i Srpskog pokreta obnove, deo pobedničke koalicije predvođen Demokratskom strankom Srbije zauzeo je otvorenu nacionalističku poziciju, dok se Demokratska stranka deklarirala kao antinacionalistička, kao stožer onih snaga koje insistiraju na diskontinuitetu sa politikom devedesetih. Na žalost, u tom svojstvu, a da bi očuvali vlast, pristali su na skrivanje ratnih zločinaca, uvrstili su stranku Vuksa Draškovića – jedne od vodećih ličnosti proizvodnje nacionalizma u Srbiji početkom osamdesetih godina – u svoju političku koaliciju, amnestirali su Miloševićove ministre i kolaborante, sada kao tajkune, i pomogli im da održe ekonomsko-političku moć, i na kraju vratili SPS u vlast.

Kako je ovaj posao tako uspešno obavljen? Da bi stvorili nacionalne partije, republike, a zatim i države, i stvorili sebi ekonomsku bazu u višepartijskom sistemu, Milošević, njegovi saradnici i njihovi pandani u drugim republikama, morali su da unište društvo u Jugoslaviji kroz rat i privatizaciju. Sa izuzetkom nevoljnog izručavanja čelnika Miloševićevog režima i nekoliko generala Tribunalu u Hagu, istu operaciju izvele su i vladajuće političke partije nakon 2000. godine.

Promene 2000. godine otvorile su prostor za rekapitulaciju i insistiranje na društvenom jedinstvu koje je formirano u izgradnji Petog oktobra, za proglašenje svih za pobednike koji su porazili Miloševića, za potvrdu demokratije i davanje važnosti građanima time što će nova vlast priznati da je rata bilo i da je završen, što će sprovesti proces de-Miloševićizacije, što će se držati zaključenog Ugovora sa narodom i voditi ekonomsku politiku u javnom interesu. Međutim, vladajuće partije su radije zbrinule sebe i uzak krog svoje servilne elite (srednja klasa u nastajanju), koja im je omogućila infrastrukturu neophodnu za vršenje vlasti i moralnu podršku (makar i prećutnim odobravanjem). Budući da su već imali veze sa tajkunima

koje je ustoličio Milošević, odnosno direktne kontakte sa centrima ekonomske moći, u nastavku pljačke pod firmom privatizacije društvo je ostalo višak za bacanje.

Nije ni bilo potrebe da se izmislja nešto novo, samo da se nastavi ista politika odbijanjem priznanja da je rat državna politička odluka, a ne lični poduhvat. Za slamanje bilo kakvog otpora u povelju, nije bilo neophodno da se fizički reorkestrira rat, bilo je dovoljno da se simbolički optuži društvo, odnosno lična i njihove porodice, odnosno radnici i seljaci kao lično odgovorni za ratove, ili za gubljenje ratova, dok je u isto vreme amnestirana vladajuća elita režima koji je rat vodio.

Sada smo svedoci trećeg dela jedne te iste ratne operacije, pod firmom antikorupcijske borbe. Vlada isporučuje nekoliko desetina Evropskoj uniji i istovremeno nastavlja sa istom osvetničkom privatizacionom politikom, to jest tera preduzeća u bankrot kako bi ih pretvorili u nekretnine koje će među sobom razgrabiti.

A društvo? Izgleda da je krivica najbolji otrov protiv otpora. Sa entuzijastičnom podrškom srednje klase, sadašnja Vlada, i naročito njena Agencija za borbu protiv korupcije, vode antikorupcijsku kampanju u potpunom skladu sa načelima i najboljim praksama aktivnog učešća građanstva – putem pretpostavke „SVI smo mi krivi za korupciju“. Kampanja je formalno usmerena protiv korupcije u javnim ustanovama (podmičivanja, nepotizma...). Međutim, ono što ostaje skriveno iza parola je da nije država odgovorna za svoje korumpirane institucije, već građani koji valjda treba da trpe glad umesto da daju mito da bi se zaposlili, ili da umru umesto da sebi obezbede lečenje preko veze. Zvuči poznato?

Okrivljavanje građana za korupciju zapravo znači da će svaki njihov zahtev prema državi za isplatu štete koju im je prouzrokovala svojim odlukama, odnosno ratom i privatizacijom – isplata dnevnica za učešće u ratovima 1999. godine i prethodnim, zdravstvenog i socijalnog osiguranja veterana i porodicama palih boraca, kompenzacija izbeglicama i interno raseljenim licima, neisplaćenih zarada i doprinosa radnicima, štete nanete malim akcionarima korupcijom Vladinih institucija u privatizaciji itd. – biti sam po sebi smatran korupcijom!

Možda ćemo u trećem izdanju istog narativa pročitati da se ne radi o gomili nepovezanih incidentata, nego o dobro orkestriranom mehanizmu. Možda ćemo iz trećeg puta razumeti da nam neće pomoći izigravanje servilne žrtve koja čeka da je neko zbrine. Možda treći put nećemo preuzeti krivicu na sebe, nego ćemo reći: „To nije privatno, društveno ili zadržno – TO je jedino legitimno državno vlasništvo!“

Imenovati TO ratom ◻

za samoobrazovanje

Bilten

uciteljneznalica.org **društvena pitanja**

Andrejvlje, Fruška Gora 21. 9. 2012. godine, 12.00

Diskusija

Ko je vlasnik rata?

Razlika između iskustava pojedinaca i političkih iskustava – diskusija

I ratni veterani i antiratni aktivisti tvrde da nisu izmanipulisani i da su svesno i informisano odlučili da učestvuju, ili ne učestvuju u ratu. Koja je razlika između ličnog iskustva i političkog procesa? Veterani uglavnom tvrde da je razlog za rat bilo otepljenje pojedinih jugoslovenskih republika, a da je Srbija izgubila rat zato što nije imala jasne ratne ciljeve, to jest da su se ciljevi menjali kako je rat odmicao, od odbrane Jugoslavije, kako u smislu teritorije, tako i u smislu radničkih prava, ka odbrani srpskog naroda i njihovih teritorija, dok antiratni aktivisti tvrde da je pravi razlog za rat bio srpski nacionalizam i ekspanzionizam. Za obe tvrdnje mogu se naći uporišta u zvaničnoj retorici režima, poznatoj javnosti u vreme ratova.

Na ekonomskom nivou Jugoslavija se od sedamdesetih godina prošlog veka usmeravala ka nacionalnim ekonomijama pre nego federalnoj, uz sve više i više javnog zalaganja za liberalizaciju i privatnu imovinu. Ova tendencija postaje sve izraženija krajem osamdesetih i naročito nakon devedesetih, dostižući vrhunac nakon 2000. godine. Činjenica da rat nikada nije objavljen, niti završen, pokazuje da je privatizacija zapravo nastavak istog procesa tranzicije svojine od

Zašto nismo partneri u projektu Imenovati TO ratom

PROJEKAT *Imenovati TO ratom*, polazni stavovi i ciljevi, od prvog susreta sa učesnicima u projektu, čine mi se mnogo važnim, aktuelnim, lekovitim za sve moguće učesnike.

Uliva poverenje da projekat nosi Centar za kulturnu dekontaminaciju sa Borkom Pavčević.

U septembru, na seminaru u Andrejstvu mogao se dobiti i širi i dublji uvid u ciljeve, tematiku, resurse i učesnike. Moćna je to priča naših poslednjih dvadeset i više godina! Željni smo i da je živimo i delimo i menjamo i potdovršavamo. Ali, sa kim i kako?

Iz samog naziva projekta *Imenovati TO ratom* – pitanje građanskog i socijalnog položaja osoba sa iskustvom rata razumela sam da su nam ciljna grupa osobe sa različitim iskustvom rata, da to nisu samo oni koji sebe zovu ili smatraju veteranima rata ili antiratnim veteranima, nego mnogi od onih koji ni tada ni sada nisu nizašta pitani, niti su se izjašnjavali, ali su svejedno u svemu učestvovali, ili ratujući, ili bežeći, ili trepeći. Antiratnih je neuporedivo manje! Oni su u svojim sredinama poznati, obeleženi u neko doba i o njima se sve zna.

National Endowment for Democracy
Supporting freedom around the world

Projekat finansiraju Evropska unija kroz Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava i Holandska Ambasada u Beogradu po programu Matra Embassy Programme.

Sadržaj ovog štampanog materijala je isključivo odgovornost CZKDa i ni pod kojim okolnostima se ne može smatrati da odražava stav Evropske unije.

Imenovati TO ratom

RODILA IZUMIRANJE SUTRANJE SOUTHEAST EUROPE

Odbrani Filozofski

Odbrani Filozofski

društvene ka javnoj/privatnoj u procesu privatizacije.

Naporedno, ustavna rešenja na republičkom i federalnom nivou sve više i više naginju republičkoj/nacionalnoj orijentaciji, zaključno sa ustavnim promenama početkom devedesetih koje daju više vlasti republičkom nego federalnom vodstvu.

Sa depolitizovanim društvom, različitih snagama koje stvaraju suprostavljene narative i ograničenim pristupom informacijama, pojedinačno iskustvo i neposredno okruženje igraju ključnu ulogu u odlučivanju svakog čoveka.

Dok veterani tvrde da su oni, kao ratnici, pravi reprezenti rata, porodice žrtava i izbeglice tvrde da su oni reprezentirani zbog svojih gubitaka, a antiratni aktivisti zbog svog rizika i gubitaka u političkoj borbi, svi oni moraju živeti u istim društvu. Da li je to moguće? Mogu li pojedinci, pripadnici ovih grupa, kao i generacije koje su u međuvremenu stasale, stvoriti kritičku distancu prema onome što su bili u vreme rata, između današnje stvarnosti i pogleda u devedesete godine prošlog veka, sa perspektivom onoga što se u međuvremenu desilo, sa novim analizama i zaključcima. ◻

U sadašnjem vremenu u Somboru, ne znam ko bi sa kim uopšte na temu rata htelo da priča. Pobednici su oni koji imaju moć ekonomsku, ili političku, i njima ne treba dijalog, niti im lako drugi treba. Invalidi, beskućnici, izbeglice i nezaposleni su toliko puta već izmanipulisani i prevareni, da i u očaju i u ljutnji na druge (a u sebi negde i na sebe) i nisu za dijalog. Možda bi se za dijalog mogli dobiti još samo neki, koji manipulirali nesrećnicima zarad neke svoje računice. Ili neki koji se još nadaju ratovima, ili ih prizeljkaju (Obraz, Dver, NS...).

Kao mirovni i antiratni aktivisti od 1992. godine i dosledni svojim antifašističkim, antinacionalističkim, antiratnim, antikorupcijskim... stavovima i tako prepoznati u našem gradu, teško bismo mogli inicirati sastanke sa onima koji su nam dvadeset godina bili nasuprot. Usamljeni smo bili i pre dvadeset godina kao i sada. I nemamo resurse. Čak ni srpsko prezime!

Pripremajući se i istražujući stanje i mogućnosti u Somboru, proradio je sećanje i tela i duše na mnoge situacije i ljude, traumatične i teške. Ne želimo pozivati, tražiti i moliti neke naše sugradane i pružiti im priliku za rehabilitaciju, a sebi za nova pozleđivanja. A mi smo još uvek sto na jednog, ili čak hiljadu na jednog...!

I još jednom, projekat *Imenovati TO ratom* je mnogo važan, potreban i lekovit. U ovome ja se ne osećam ni kao lekar ni medicinska sestra. Meni treba lek. I mnogima, koji to čak ni ne znaju, niti se usude saznati.

Manda Prišing, Udruženje građana „Ravangrad“, Sombor ◻

Sve je to... civilni sektor

UVEK se iznova iznenadim, kada čujem za „MI I ONI“ tezu u okviru ovašnjeg tumačenja civilnog sektora, koja bi otprilike glasila: „Naša udruženja sa jedne i nevladine organizacije sa druge strane“, a koja obično dolazi od strane tzv. „patriotskih“ organizacija u smislu jasnog političkog razdvajanja od, po njima, „strano-plaćeničkih/sorošovskih!“ organizacija, ili u nekom benignijem slučaju, kao posledica nedovoljnog poznavanja terminologije.

Ne treba biti mogao, kao političar partije, da ih drži pod apsolutnom kontrolom. Nažalost, ni kasnije, nakon „petooktobarskih“ promena, situacija nije bila bolja, jer su dojučerašnji prirodni „saveznici“ u borbi za demokratiju na ovim prostorima, u vidu „demokratske opozicije“, organizacije civilnog društva pre svega videle kao neku vrstu konkurencije, kako u smislu komuniciranja i saradnje sa svetom, tako i u vidu narušavanja svojevrsnog monopola na demokratizaciju i evro-atlantske integracije.

Na taj način su „ekolozi“, „kulturnjaci“, oni koji su se bavili humanitarnim radom, ili na primer – mladima, bili društveno prihvatljiviji (iz eventualni rizik da im prilepe etiketu „perača novca“, u skladu sa srpskim mentalitetom i poremećenim sistemom vrednosti), a na „cmim listama“ su bile organizacije koje su zagovarale primenu demokratskih tekovina modernog sveta.

U deskripciji ove pojave, navešću i nekoliko primera. Jedan od mojih omiljenih je kada predstavnici tadašnje jedinstvene SRS, na sednici kragujevačkog parlamenta sa temom gradskog budžeta, apostrofirajući iznos budžetske linije „481“ koja se i formalno zove – „dotacije nevladinim organizacijama“, burno reaguju uz obrazloženje da je to previše za „takve“.

Ne pominjući, ili ne znajući činjenicu, da po istraživanjima Centra za razvoj neprofitnog sektora iz Beograda, gotovo 90% sredstava iz pomenute linije, upravo koriste političke partije (dakle i oni sami), verske i sportske organizacije, umesto onih kojima je po zakonu i namenjeno.

Drugi primer je radni sastanak, od pre nekoliko godina, na kome su prvi put kontaktirali predstavnici Udruženja porodica kidnapovanih i nestalih lica na Kosovu i Metohiji i FONDA za humanitarno pravo, a koji je predstavljen kao „istorijski korak“. Možda i jeste bio istorijski u smislu da je najzad napravljena, po mom mišljenju potpuno prirodna komunikacija organizacija civilnog društva koje pokušavaju da reše pitanja iz ratnih sukoba na ovim prostorima, ali je u javnosti senzacionalistički istaknut, zapravo razgovor, sa jedne strane ljudi koji su više puta podržavali desničarske političke partije i organizacije i sa druge strane gospođe Nataše Kandić, koja je među prvima u Srbiji javno istakla i odgovornost srpske strane u ratnim sukobima. Medijima je, kao i mnogo puta do tada, lakše bilo da „spinuju“ informacije hraneći javnost stereotipima, nego da promovišu prirodnu saradnju civilnog sektora.

Nakon predstavljanja političke pozadine pretvaranja „nevladinih“ u „antivladine“ organizacije, osvrnuo bih se i na nekoliko terminoloških činjenica. Zbog potencijalnih negativnih konotacija u vezi termina NVO (nevladine organizacije), u poslednje vreme se u civilnom sektoru sve više koristi ili odrednica – OCD (organizacije civilnog društva), ili pravno-formalni naziv (Udruženja građana), ali je činjenica da prvi termin (NVO) nije nastao devedesetih, nego mnogo ranije.

Malo je poznato da je prvi put u Srbiji, termin „nevladina organizacija“, upotrebljen u kragujevačkom listu *Glas javnosti* iz 1873. godine. Takode, u Kragujevcu je 1. aprila 1881. godine donet prvi zakon na osnovu koga su registrovana sva ondašnja udruženja, ali i političke partije. U tom zakonu je stajalo da je udruženje – „... skup ličnosti koje su međusobno trajno povezane zajedničkim smerom ili zajedničkim zadatkom“. Ovo krajnje svednostavno objašnjenje se može primeniti i za potvrdu mog stava da je bitnije naći „tačku kontakta“, ili spajanja, zajedništva u civilnom sektoru, nego praviti posebna razdvajanja. U tom smislu, a u duhu projekta *Imenovati TO ratom*, i udruženja ratnih veterana (odnosno i drugih žrtava/učesnika rata), i „antiratne nevladine organizacije“ čine neki pojedinci koji imaju zajednički smer unutar svojih organizacija, ali gde bi bio njihov obostrani zajednički zadatak?

Možda u rasvetljavanju licemernog stava države „da nije učestvovala u ratu“ i pored očiglednog postojanja više stotina hiljada žrtava ratnih sukoba (ratni veterani, ratni vojni invalidi, izbegla i raseljena lica, porodice poginulih, nestalih, kidnapovanih...)? Možda u javnom zastupanju njihovih ugroženih socijalno-ekonomskih prava? Suština civilnog sektora (ili kako se još i naziva – Trećej, ili neprofitnog sektora), je upravo u samoorganizovanju, inicijativu i akcijama samih građana, da bi rešili problem ili poboljšali svoje živote i živote svoje zajednice radi sopstvenog, strukovnog, ili opšteg dobra, onda kada shvate da državni aparat (Javni ili Prvi sektor), ili sektor biznisa (Profitni ili Drugi sektor), nemaju vremena, mogućnosti, profita ili najbolje rečeno – interesa, da im pomognu u rešavanju problema.

Karakteristike civilnog društva, koje pomažu u njegovom razdvajanju od ostalih sektora su sledeće. Prva je upravo – „nevladine“, i tu se mogu prepoznati i udruženja žrtava rata/veterana i nevladine organizacije koje promovišu demokratizaciju, a ovo ih i upravo razdvaja od vladinih tela (u ovom smislu, na primer – Komesarijata za izbeglice). Naredna karakteristika ih takođe spaja – neprofitne, i istovremeno razlikuje od biznis sektora. I druge dve karakteristike ih takođe spajaju – „dobrovoljnost“ i „alternativnost“ (u smislu da pronalaze alternativna, vaninstitucionalna rešenja za svoje probleme). Poslednja, ali i najbitnija karakteristika civilnog sektora je upravo ona koja stvara „komunikacioni šum“ između ratnih veterana i „mirovnjaka“, a to je – „zasnovanost na vrednostima“.

Te vrednosti koje karakterišu civilni sektor bi pre svega bile – poštovanje osnovnih ljudskih prava i građanskih sloboda, tolerancija, zalaganje za stvaranje demokratske javnosti, vladavine prava, te ekonomskog, socijalnog i političkog pluralizma. Nesporno je da postoji vrednosna razlika u tumačenju odgovornosti za ratne sukobe na prostoru bivše Jugoslavije između veteranskih i mirovnjčkih udruženja, ali stvari ne treba posmatrati samo na krajnjim granicama spektra, jer – niti su sva veteranska udruženja ista u pomenutim stavovima (podsetimo se pokreta „Veterani za mir“), niti su tzv. „antiratni aktivisti“ isti u pogledu predstavljanja svojih stavova u javnosti.

S tim u vezi je mnogo bitnije napraviti „most“ i „tačke susreta“, sesti, razgovarati i složiti se bar oko činjenice da se ne slažemo oko pitanja odgovornosti za ratove, ali da bar možemo sesti i videti šta da uradimo sa ratnim posledicama. Kako naterati državu da počne da brine o svim svojim građanima? Kako da odvoji „kolektivnu“ od „lične“ odgovornosti van dneвно-političkog konteksta?

Zato je i strateški, ili ako hoćete, kao što je već pomenuto – „istorijski“ bitan projekat *Imenovati TO ratom* Centra za kulturnu dekontaminaciju iz Beograda, gde naša organizacija NVO „Millennium“ radi kao partner sa ostalim kolegama iz civilnog sektora (a pri tome mislim kako na udruženja veterana/žrtava rata, tako i na klasične NVO), jer se stvara mogućnost normalnog komuniciranja i šanse za potencijalno rešavanje problema. Stvara se „mesto susreta“, umesto „mesta razdvajanja“.

Vladimir Paunović, predsednik NVO „Millennium“ iz Kragujevca ◻